

ЦИФРОВА ЕТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАЦЯХ Л. ФЛОРІДІ

У статті проаналізовано трансформацію поняття відповідальності в умовах цифрової епохи, зокрема у контексті інформаційної етики Лучано Флоріді. Поняття відповідальності розглядається як ключова етична категорія, що зазнає сутнісної трансформації під впливом цифрових технологій. Підкреслено, що у цифрову добу відповідальність має розумітись не лише індивідуально, а й як колективне зобов'язання. Автори звертають увагу на зміну природи етичної дії в умовах віртуалізованої взаємодії, де класичні уявлення про свободу вибору та моральну автономію піддаються ревізії. Центральною темою є концепція «інфосфери» – глобального інформаційного середовища, яке охоплює як цифрові, так і біосоціальні системи. У цьому середовищі відповідальність постає як розподілена й структурна етична функція, що формується в мережі взаємодій між користувачами, алгоритмами та інституціями.

Окрему увагу приділено викликам, що постають у зв'язку з розвитком штучного інтелекту, зокрема проблемі «розриву відповідальності» та соціальним ризикам алгоритмізації. Розкрито засади соціотехнічного прагматизму як альтернативи утопізму й скептицизму в оцінці цифрових технологій. Здійснено критичний огляд ініціативи AI4People як спроби сформулювати універсальні етичні принципи для цифрового суспільства. Аналіз ініціативи AI4People дозволяє окреслити п'ять базових принципів цифрової етики: благодіяння, автономії, справедливості, пояснюваності та ненанесення шкоди.

Розглянуто також питання безпеки й приватності у занурюваних цифрових середовищах (XR), що набувають сенсорного та тілесного виміру. Стаття демонструє, що етичний підхід у цифрову епоху має бути міждисциплінарним, рефлексивним і зорієнтованим на інституційну відповідальність. Відповідальність у цьому контексті тлумачиться не лише як індивідуальний моральний вибір, а як багатовимірне зобов'язання, що охоплює технологічні, соціальні й нормативні аспекти взаємодії у цифровому світі.

Ключові слова: цифрова етика, инфосфера, відповідальність, штучний інтелект, соціотехнічний прагматизм, приватність.

Актуальність теми дослідження визначається зростаючою роллю цифрового середовища у житті людини. За останні десятиліття технологічний прогрес, пов'язаний з розвитком Інтернету, соціальних мереж, штучного інтелекту (ШІ) та автоматизації, змінив не лише економічні та соціальні структури, але й основи взаємодії між людьми. Цифровізація призвела до створення віртуального суспільства, яке все більше впливає на наше сприйняття реальності, свободи, приватності та відповідальності. Важливо, що ШІ є одним з основних чинників у досягненні мети стійкого розвитку (відзначених 17 цілей ООН).

У контексті цифрової трансформації сучасного суспільства свобода і відповідальність особистості набувають нових смислових і функціональних вимірів, постаючи як складні, динамічно детерміновані явища, що формуються на перетині технологічних інновацій, соціальних практик та нормативно-етичних регуляторів. У цифровому середовищі поняття свободи дедалі частіше артикулюється крізь призму трьох базових категорій: анонімності, безпеки та конфіденційності.

Поняття відповідальності посідає центральне місце в етиці цифрових технологій, оскільки розвиток алгоритмізованих систем, ШІ та цифрового управління створює нові моральні дилеми, що виходять за межі традиційних етичних парадигм. У сучасному академічному дискурсі формується галузь, яку можна означити як цифрову етику

відповідальності – міждисциплінарне поле, що поєднує філософські, правові, соціотехнічні та політичні підходи до осмислення моральної відповідальності в цифрову епоху.

Ідейне підґрунтя цифрової етики відповідальності значною мірою формувалося в рамках етики майбутнього, запропонованої Г. Йонасом. У своїй праці «Принцип відповідальності» він стверджував, що технічна могутність сучасного людства вимагає етики, яка орієнтована на довгострокові наслідки, зокрема на збереження людства як виду. Цей етичний імператив, що апелює до турботи про майбутнє, був переосмислений у цифровому контексті через інформаційну етику А. Флоріді, який запропонував концепцію «екології інформації». У цьому підході моральна відповідальність поширюється не лише на людей, але й на всі інформаційні об'єкти, що включені до цифрових середовищ.

Однією з центральних проблем цифрової етики є «розрив відповідальності» (responsibility gap) у випадках, коли автономні системи діють без безпосереднього людського контролю. У відповідь на це дослідники, зокрема М. Кекельберг, пропонують концепцію розподіленої відповідальності, в якій моральні обов'язки розподіляються між розробниками, користувачами, платформами та інституціями. Такий підхід актуалізує необхідність не лише технічної, а й інституційної відповідальності.

Дослідження Б. Д. Міттельштадта, М. Тадео, С. Вачтер окреслює пість осей етичних ризиків, пов'язаних із використанням алгоритмів прийняття рішень, зокрема питання опозиційності, невидимості, змінності та неможливості апеляції. Праці В. Юбенкс демонструють, як цифрові системи управління соціальними ресурсами можуть відтворювати і навіть посилювати соціальну нерівність. К. Юнг досліджує алгоритмічне регулювання як форму поведінкової інженерії, яка вимагає нових стандартів прозорості та підзвітності. Своєю чергою, М. Гільдебрандт підкреслює, що цифрові технології кидають виклик традиційним формам правової відповідальності, зокрема через появу превентивних форм оцінки ризиків. Нещодавні дослідження Д. Вотсона, Я. Мекандера та А. Флоріді аргументують на користь переосмислення етики відповідальності в межах соціотехнічного прагматизму – підходу, що визнає цінність багатоголосого, інклюзивного і процедурного виміру відповідальності.

Серед українських дослідників теми розвитку цифрового суспільства, ІІІ та філософських аспектів його застосування слід згадати О. В. Білокобильського, Т. В. Єрошенко, Р. Х. Халікова, які разом з представниками точних наук є авторами колективної монографії «Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні». Однак зазначені автори не розглядають окремо відповідальність суб'єктів у цифровому середовищі. Цифрова етика розглядається також у працях вітчизняних психологів, педагогів, юристів (автори: М. Жилін, А. Торманова, Ю. Поплавська, М. М. Чернов, О. Друзь, Н. Капустіна, А. Токар, А. Цапко, С. Білецька, А. Ковтун, Ж. Андрійченко, Т. Близнюк, О. Майстренко, А. А. Кравченко, І. О. Кизименко, О. В. Красільникова, Н. Ю. Гусева та ін.) у контексті формування нових способів комунікації і формування стандартів академічної доброчесності.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку відповідальності, свободи та етики в умовах цифровізації, зокрема віртуалізації суспільних відносин. У межах дослідження ми прагнемо розкрити зміст і значення цифрової етики відповідальності у філософській моделі А. Флоріді. *Завданням* наукового дослідження є аналіз поняття відповідальності в контексті віртуальних взаємодій, окреслення концепції «інфосфери» А. Флоріді, оцінка потенціалу моделі цифрової етики відповідальності для вирішення сучасних етичних викликів, зокрема в українському контексті.

Відповідальність є однією з основоположних категорій етики та соціальної філософії, що визначає взаємозв'язок індивіда з суспільством. У класичному розумінні відповідальність пов'язана з моральною автономією людини та її здатністю усвідомлювати наслідки власних вчинків. Відповідальність має комплексний характер та включає: усвідомлення необхідності діяти у відповідності з суспільними вимогами і нормами як

соціальними цінностями; усвідомлення своєї безпосередньої ролі через наявність внутрішніх переконань, совісті, особистих інтересів і цілей; передбачення наслідків вибору, рішень і дій; критичність і постійний контроль за своїми діями, врахування їх наслідків для інших людей; суб'єктивна готовність відповідати за свої дії. Ці компоненти взаємопов'язані, і лише комплексний характер їх вияву створює об'ємну картину розуміння відповідальності [Філософський словник, 2002, с. 87]. Етичний вимір відповідальності передбачає здатність діяти відповідно до моральних норм, прийнятих у суспільстві. Водночас соціальна відповідальність охоплює обов'язки людини перед іншими членами суспільства, колективами, державою чи навіть майбутніми поколіннями.

У XXI столітті цифрова реальність стає головним простором соціальної взаємодії, що викликає необхідність перегляду традиційних філософських категорій, зокрема відповідальності. У класичних концепціях відповідальність нерозривно пов'язана зі свободою, вибором і дією – поняттями, що мають чітке онтологічне та етичне підґрунтя. Однак у віртуальному середовищі, де суб'єкт може діяти анонімно, миттєво й глобально, традиційне розуміння відповідальності стикається з низкою нових викликів.

Сучасні технологічні та соціальні виклики, такі як розвиток ІІІ, цифрова трансформація та зміни екологічного середовища, актуалізують проблему відповідальності на глобальному рівні. Філософи, зокрема Зигмунт Бауман, зазначають, що у постмодерному світі відповідальність стає все більш розмитою через складність суспільних структур та технологічних процесів.

У цифровому суспільстві, де комунікація часто відбувається в умовах анонімності або дистанції, поняття відповідальності набуває нових сенсів. Класичне розуміння відповідальності як здатності особистості усвідомлювати наслідки власних вчинків ставиться під сумнів через зміну контексту дії. Як зазначає Г. Йонас, «технологічна могутність перетворила те, що було звичною, випробовуваною і навіть просвітницькою справою спекулятивного розуму, в конкуруючі плани для здійснення проєктів, і, вибираючи між ними, ми змушені вибирати також між екстремами віддалених і великою мірою невідомих наслідків» [Йонас, 2001, с. 43]. Це твердження актуальне і для віртуального середовища, де дії можуть мати далекосяжні соціальні наслідки, які не завжди усвідомлюються їх ініціатором.

Цифрове середовище змінює саму природу суб'єкта дії. За висловом Мартіна Гайдеггера, у масовому бутті панує «Das Man» – ніхто-конкретний, знеособлений учасник, який діє згідно з шаблоном і ухиляється від автентичної відповідальності. У віртуальній взаємодії ця ситуація поглиблюється: користувач діє часто під псевдонімом, не залишаючи прямого сліду. Шошана Зубофф показує, як поведінкові дані користувача перетворюються на об'єкти комерційного прогнозування, а сам користувач – на інструмент для формування інших рішень. Такий зсув призводить до «етичної делегітимації відповідальності», бо алгоритми беруть на себе функцію прийняття рішень, водночас залишаючи індивіда поза зоною дії моральних категорій [Zuboff, 2019, p. 255].

Однією з найбільш системних концепцій осмислення етики у віртуальному середовищі є філософія інфосфери Лучано Флоріді – одного з провідних теоретиків інформаційної епохи. Його підхід пропонує не просто оновлення класичної етики, а формування нової парадигми морального мислення, адекватної викликам цифрової культури.

Флоріді вводить поняття інфосфери як глобального інформаційного середовища, в якому існують не лише цифрові об'єкти, а й біологічні, соціальні та технічні системи. Він наголошує, що інфосфера не є просто середовищем, у якому ми функціонуємо – ми самі є її частиною, а вона є частиною нас [Floridi, 2013, p. 7]. Отже, традиційна дихотомія «онлайн / офлайн» втрачає сенс: людина постійно присутня у цифрово-інформаційній реальності, а кожна її дія має потенціал трансформувати це середовище.

На думку Флоріді, сучасна людина – це насамперед інформаційний агент, який не лише отримує, а й створює, передає та змінює інформацію. В умовах інфосфери дії

індивіда набувають не лише соціального чи правового, а й інформаційного статусу, оскільки впливають на якість, достовірність і стабільність інформаційного середовища: «Суб'єкт відповідальності – це той, хто змінює інформаційне середовище. Із цього випливає: будь-яка дія в інфосфері є етичною дією» [Floridi, 2013, p. 85].

Таким чином, поняття відповідальності розширюється до нової етичної норми – збереження цілісності інфосфери як умови існування сучасної культури.

Флоріді формулює концепцію інформаційної етики як етики інформаційного буття. Її головна особливість полягає у зміщенні фокусу з людини як єдиного суб'єкта морального статусу до всіх елементів інфосфери, у тому числі цифрових систем, даних, алгоритмів.

Основні принципи інформаційної етики, запропоновані Л. Флоріді, передбачають нову модель моральної взаємодії в межах цифрової реальності. Він закликає розглядати інформаційні об'єкти не як нейтральні одиниці даних, а як складові морального середовища, що заслуговують на повагу. У межах цієї парадигми особливого значення набуває недопущення спотворення або руйнування інформаційних структур, що включає, зокрема, поширення неправдивих або маніпулятивних даних. Водночас етична дія у цифровому середовищі, за Флоріді, має супроводжуватися усвідомленням її наслідків для інших агентів інфосфери, адже будь-яке інформаційне втручання змінює загальний стан інформаційного буття.

Ця етика є не просто моральною регуляцією поведінки, а системним підходом до захисту інформаційного буття – подібно до того, як екологія захищає біологічне середовище. На відміну від класичних філософських концепцій, де відповідальність є наслідком автономного морального вибору (І. Кант, Ж. - П. Сартр), у Флоріді вона трактується як структурна відповідальність. Це означає, що кожен агент, навіть не усвідомлюючи, бере участь у підтримці або руйнуванні інформаційної екосистеми. Наприклад, поширення фейкової новини, навіть без наміру, є етичною дією, що шкодить як довірі в суспільстві, так і якості інфосфери. Відповідальність у цьому випадку не є лише індивідуальним вибором – вона зумовлена позицією агента в мережі взаємодій.

У концепції Флоріді, інформаційна етика, трактуючи будь-яку наявну сутність як інформаційний об'єкт хоча б з мінімальною моральною цінністю, зміщує фокус сфери етики від дії, характеру і цінності в баченні людини до зла, до ентропій, від яких інформаційні об'єкти страждають в інфосфері [Floridi, 2011].

У сучасному дискурсі щодо інформаційної етики важливе місце займає осмислення етики ІІІ, в якому сформувалися два домінуючі наративи, які задають поляризовану логіку оцінки новітніх технологій. З одного боку, соціотехнічний догматизм стверджує, що технології є головним двигуном прогресу і мають вирішити численні соціальні проблеми. З іншого боку, соціотехнічний скептицизм акцентує на етичних загрозах та ризиках, які несе розвиток ІІІ. Обидва підходи мають раціональне підґрунтя, але виявляються надмірно спрощеними й обмеженими.

Соціотехнічний догматизм виходить з уявлення, що суспільство є застарілим, неефективним і потребує технічного оновлення. У цьому наративі техніка розглядається як об'єктивна і раціональна сила, яка зможе подолати корупцію, суб'єктивізм та інші вади людських інституцій. Прикладом такого мислення є ідеї про заміну суддів або політиків алгоритмами, які нібито працюватимуть неупереджено й ефективно.

Можна навести приклад комп'ютеризованого прогнозування ризику рецидиву злочину в американській судовій системі (наприклад, система COMPAS). Вона розглядалась як технологія, що може об'єктивізувати судові рішення. Однак аналізи показали, що алгоритми не були нейтральними: вони відтворювали расові упередження, властиві історичним даним.

У протилежному таборі – скептики, які вбачають у ІІІ системну загрозу для приватності, справедливості, свободи та демократії. Цей підхід пов'язаний із критичною

теорією (особливо франкфуртською школою), постструктуралізмом, а також сучасним цифровим активізмом.

На підтвердження своєї позиції автори – прихильники соціотехнічного скептицизму – наводять низку прикладів, що демонструють реальні ризики, пов'язані з використанням ІІІ. Зокрема, йдеться про алгоритмічні системи добору персоналу, які виявляли упередженість щодо жінок; практики застосування технологій розпізнавання облич для масового стеження без згоди осіб; а також про кредитні алгоритми, які, замість нейтралізації нерівності, лише поглиблювали вже наявну соціально-економічну асиметрію.

Основна проблема скептицизму полягає в тому, що він прагне до абсолютної безпеки й контролю, що часто неможливо реалізувати. Такий підхід блокує інновації і паралізує впровадження етичних рішень, які могли б мати позитивний ефект.

Лучано Флоріді зі співавторами Девідом Ватсоном та Якобом Мекандером пропонують третій підхід, який вони називають соціотехнічним прагматизмом. Ця концепція ґрунтується на визнанні центральної ролі людського контексту, агентності та етичних цінностей у розробці, впровадженні та оцінці ІІІ. Прагматизм не потребує абсолютної істини. Він потребує чесного і контекстуального міркування [Watson, Mökander, Floridi, 2024].

Соціотехнічний прагматизм ґрунтується на кількох ключових засадах. Насамперед він передбачає визнання контексту, в якому функціонує ІІІ, етична оцінка таких технологій має враховувати соціальні, культурні та політичні особливості конкретного середовища. Важливою складовою цієї концепції є наголос на людській агентності: розробники, користувачі, державні й громадські інституції несуть відповідальність за розробку, впровадження та контроль за ІІІ, оскільки мають реальну можливість впливу на ці процеси. Нарешті, прагматизм у цьому контексті передбачає моральну рефлексивність: навіть якщо сам ІІІ не є моральним суб'єктом, етична оцінка повинна здійснюватися з боку тих, хто його створює, застосовує та регулює.

На прикладі етичного аудиту ІІІ, Флоріді, Ватсон та Мекандер демонструють переваги прагматичного підходу: замість заборони технології як такої чи сліпої віри в неї, прагматизм пропонує інструменти: прозорість, моніторинг, участь зацікавлених сторін, які дозволяють адаптивно коригувати вплив ІІІ. Одна з описаних ініціатив, «AI Now Institute», пропонує механізми участі громадськості в процесах впровадження технологій, що особливо важливо в державному секторі.

Автори формулюють соціотехнічний прагматизм як третій шлях між утопічною вірою в технології та радикальним запереченням їх. Такий підхід не відкидає моральної критики, але й не вимагає ідеалу. Він ґрунтується на оцінці практичних наслідків, участі спільнот і етичній гнучкості, яка дозволяє адаптувати технології до людських потреб, а не навпаки. Соціотехнічний прагматизм пропонує конструктивну платформу для політиків, етичних комітетів, дослідників і розробників, яка допомагає мислити не в категоріях «за чи проти ІІІ», а в термінах відповідальності, відкритості та співтворення майбутнього.

Одним із найвпливовіших документів останнього десятиліття у сфері етичного регулювання використання цифрових технологій є ініціатива AI4People, започаткована у 2017 році під егідою Європейського парламенту, а концептуалізована в аналітичній статті Флоріді та співавторів [Floridi et al., 2018]. Її мета – створити етичний фундамент для розвитку «доброго суспільства ІІІ», де інновації служать людському добробуту, не підриваючи автономію, справедливість і відповідальність.

У документі наголошується, що ІІІ – це не просто технологія, а глибоко соціотехнічне явище, яке змінює сам спосіб буття людини у світі. У межах дослідження AI4People визначено чотири ключові напрями, у яких ІІІ може сприяти розвитку суспільства. Йдеться, зокрема, про розкриття людського потенціалу завдяки звільненню часу для творчої, наукової та міжособистісної діяльності. Окрім цього, ІІІ здатний посилити дієздатність індивідів і організацій, забезпечуючи ефективніші й точніші дії в різних сферах. Ще одним перспективним виміром є підвищення колективної ефективності

через використання аналітичних і прогностичних систем для вирішення глобальних проблем. Нарешті, ІІІ відкриває нові можливості для соціальної координації – завдяки вдосконаленню логістики, управлінських процесів і цифрового адміністрування, що може сприяти зростанню суспільної згуртованості.

Однак кожна з цих можливостей має дзеркальний бік ризиків: втрата приватності, делегування рішень алгоритмам, зростання соціальної нерівності, контроль через цифрові «підпихування» (nudging) тощо. Відтак, автори наголошують на потребі етичного балансу між впровадженням ІІІ та забезпеченням основних людських цінностей.

У результаті порівняльного аналізу основних міжнародних етичних декларацій у сфері ІІІ, ініціатива AI4People пропонує сформулювати п'ять принципів, які можуть слугувати універсальними орієнтирами для державної політики, корпоративної відповідальності та громадянського контролю. Передусім йдеться про принцип благодіяння, згідно з яким технології ІІІ мають сприяти добробуту людини й гармонійному розвитку планети. Водночас ключовим етичним обмеженням є заасада ненанесення шкоди, що передбачає недопущення використання ІІІ з деструктивною, маніпулятивною або дискримінаційною метою. Не менш важливим є принцип автономії, який захищає право кожної людини на самовизначення та збереження контролю над критично важливими життєвими рішеннями. У центрі етичної моделі перебуває й вимога справедливості, яка включає рівний доступ до благ, створених ІІІ, запобігання дискримінації та підтримку соціальної солідарності. Нарешті, особливої уваги набуває принцип пояснюваності: алгоритмічні системи повинні функціонувати прозоро, а відповідальність за їхні рішення має бути чітко визначеною. Як зазначають автори, «етика ІІІ має стосуватися не лише того, що є можливим, а того, що є прийнятним і бажаним у демократичному суспільстві» [Floridi et al., 2018, p. 700].

AI4People також формулює концепцію «подвійної вигоди етики», згідно з якою етичні принципи є не лише інструментом контролю, а й ресурсом для ефективного впровадження ІІІ. З одного боку, етика забезпечує захист від зловживань; з іншого – створює підґрунтя для довіри, прийняття та масштабування інновацій. Автори переконані, що етична політика – це не перешкода, а стратегія довготривалого успіху.

AI4People завершується 20 рекомендаціями, спрямованими на різні рівні регулювання: від розробників і державних інституцій до освітніх та дослідницьких організацій. Серед практичних кроків, запропонованих у межах етичної рамки AI4People, виокремлюється низка важливих ініціатив, покликаних забезпечити відповідальне використання ІІІ. Зокрема, йдеться про необхідність запровадження процедур етичного аудиту, які б дозволяли оцінювати відповідність технологічних рішень моральним критеріям ще на етапі їх розробки. Також підкреслюється важливість створення незалежного механізму контролю у формі омбудсмена з питань ІІІ, що міг би здійснювати розгляд скарг і регулювати конфліктні ситуації. Окрему увагу автори приділяють питанню освіти: пропонується включити основи цифрової етики до програм підготовки журналістів, державних службовців та політиків. На завершення наголошується на доцільності міждисциплінарного підходу до створення інтелектуальних систем – за участі не лише інженерів і програмістів, а й етиків, правників, соціологів і філософів.

Отже, запропонована етична рамка є не лише теоретичним баченням, а й операційною платформою для розвитку відповідального й прозорого ІІІ.

Інтенсивний розвиток технологій занурюваної реальності: віртуальної (VR), доповненої (AR) та змішаної реальності (XR) також суттєво змінює умови людського досвіду, комунікації й соціальної взаємодії. Ці технології дедалі активніше впроваджуються не лише в ігрову індустрію, а й у медицину, освіту, оборону та соціальні платформи. Водночас вони породжують новий вимір етичних ризиків, пов'язаних із психологічною та фізичною безпекою, приватністю й соціальною стабільністю.

У спільному дослідженні Е. Хайн, І. Резенді, Х. Робертса, Д. Вонга, М. Таддео та Л. Флоріді [Hine, Rezende, Roberts, Wong, Taddeo, Floridi, 2024] визначено три ключові

типи загроз, які потребують етичного осмислення. Насамперед ідеться про психологічну вразливість: досвід користувачів у таких платформах, як Meta Horizon Worlds, свідчить про наявність домагань, кібербулінгу та іншої травмуючої поведінки, яка сприймається з емоційною інтенсивністю, близькою до тієї, що характерна для офлайн-середовища. Далі, значну небезпеку становить фізіологічний вплив, зокрема так званий ефект «кібернудоти», дезорієнтації й порушення координації рухів, які найчастіше фіксуються серед жінок та осіб із підвищеною сенсорною чутливістю [Kelly et al., 2023]. Нарешті, автори звертають увагу на соціальну дезорієнтацію, що виникає внаслідок персоналізованої подачі реальності у XR-середовищах. Так, двоє користувачів можуть одночасно перебувати в одному віртуальному просторі, але сприймати його абсолютно по-різному, що, як зазначає Хайн із колегами, «загрожує самому поняттю спільної дійсності» [Hine et al., 2024, p. 9].

В українському контексті ці виклики почали актуалізуватись під час війни, коли доповнена реальність застосовується для бойової координації, симуляцій навчання, телемедицини. У 2023-2024 роках фіксувалися спроби використання XR-сценаріїв у навчанні військових дій, однак при цьому не розроблено етичні протоколи захисту психіки військових, які зазнають повторного занурення в травматичний досвід.

Спираючись на класифікацію приватності за Беате Рьосслер [Rössler, 2005], можна виокремити три виміри, які особливо загострюються в умовах XR. Інформаційна приватність у VR/AR-пристроях полягає в постійному зборі біометричних показників користувача, таких як положення тіла, рухи очей, серцевий ритм і міміка, які можуть передаватися третім сторонам без отримання прямої згоди. Децизійна приватність, або приватність вибору, порушується через вплив алгоритмів у XR-середовищах, що маніпулятивно «підпштовхують» користувача, непомітно змінюючи його траєкторію руху або пропозиції у віртуальному просторі. Локальна приватність також опиняється під загрозою, оскільки фізичне розташування користувача у приміщенні стає об'єктом спостереження та аналізу, що унеможливляє перебування наодинці навіть у власному помешканні. У випадку України, це може ускладнювати роботу, наприклад, з ветеранами або внутрішньо переміщеними особами, які використовують VR для терапії чи навчання, але не мають гарантій, що дані про їхні реакції чи стан не будуть використані комерційно або політично.

Чинне європейське законодавство, зокрема GDPR, Digital Services Act та AI Act, не повністю враховує специфіку XR-середовищ. Ідеться не лише про дані, а про емоційний досвід і тілесне занурення, яке важко формалізувати юридично. В Україні подібна проблема є ще гострішою: відсутні чіткі вимоги до захисту біометричних даних у VR/AR-середовищах, хоча державні й приватні ініціативи вже тестують такі технології в освіті та медицині.

Можемо окреслити низку ключових рекомендацій, які мають практичну цінність не лише для європейського, а й для українського контексту. Необхідне зміщення фокусу з технічних параметрів на досвід користувача, що передбачає врахування емоційної, когнітивної та тілесної залученості в XR-середовищах. Важливим інструментом забезпечення приватності віртуальної взаємодії вбачаються так звані «зони приватності» – інтегровані функції, які дають змогу користувачеві тимчасово обмежити спостереження чи доступ до його цифрової присутності. Окремо потрібно підкреслити потребу в етичній експертизі на етапі проектування технологічних рішень, що передбачає участь мультидисциплінарних команд, включно з фахівцями з етики, психології, права та соціології. Розуміння безпеки при цьому має бути розширеним: включати не лише технічні, а й психологічні та когнітивні ризики, які супроводжують користування XR-продуктами. З огляду на зростаючу кількість біометричних даних, що обробляються в цих технологіях, необхідне створення національних стандартів щодо обігу таких даних, що дозволило б гарантувати захист особистості в умовах інтенсивної цифровізації. XR-технології суттєво змінюють межі між віртуальним і фізичним досвідом. Як підкреслює Е. Хайн, безпека та приватність у VR/AR – це не лише технічне чи юридичне питання, а

філософська проблема, яка потребує переосмислення понять тіла, особистості, суб'єктності. В умовах гібридної війни, цифровізації освіти та психосоціальних трансформацій в Україні, етична рефлексія над XR-технологіями має стати пріоритетом не лише для технологів, а й для політиків, освітян і гуманітаріїв.

У сучасному світі, де цифрові технології – від III до занурюваної реальності – дедалі глибше проникають у всі сфери життя, етичний аналіз втрачає свою факультативність і набуває статусу структурної необхідності. Як показує аналіз низки ключових філософських і міждисциплінарних праць (Л. Флоріді, Д. Ватсон, Е. Хайн та ін.), ідеться не лише про питання захисту прав чи технологічного регулювання, а про переосмислення категорій свободи, приватності, суб'єкта та відповідальності в умовах нової соціотехнічної реальності.

Переходячи до *висновків*, зазначимо, що пропонований у сучасному етичному дискурсі соціотехнічний прагматизм постає як альтернатива полярним наративам: техноутопічному догматизму й технофобському скептицизму. Цей підхід базується на визнанні контексту, агентності й моральної складності цифрових практик. Він не ідеалізує технології, але й не відкидає їх, натомість пропонує інструменти для етичного співіснування з ними – прозорість, участь, інституційну відповідальність. Для українського контексту прагматизм означає не уникання технологій, а етично свідоме їх впровадження, особливо в умовах війни, діджиталізації державних процесів та емоційної вразливості суспільства.

У роботах Флоріді концепція інфосфери як нового середовища моральної дії підсилює цю перспективу. Людина в цифрову епоху – це не лише користувач, а інформаційний агент, чия поведінка формує цілісність соціальної реальності, а її відповідальність – це не просто вибір, а етична функція участі у формуванні інфосфери. Ця ідея знаходить конкретне втілення у закликах до пояснюваності алгоритмів, справедливого доступу до технологій та етичного аудиту цифрових продуктів.

У контексті занурюваних середовищ (XR) до проблем приватності додається тілесно-сенсорний і психологічний вимір. Приватність тут – це не лише захист персональних даних, а право бути, діяти, вирішувати без нагляду. Для України, яка перебуває в умовах війни, цифровізації освіти та посилення державного контролю, збереження цього права є не лише етичною, а екзистенційною вимогою гідного життя.

Усі розглянуті тези підтверджують: цифрові технології не є нейтральними, вони вкорінені у соціальні структури, цінності й асиметрії, і саме тому потребують етичної регуляції. Отже, етика в цифрову епоху – це не про обмеження, а про можливість діяти усвідомлено, співвідносно з іншими й відповідально. Саме така етика – рефлексивна, контекстуальна, інституційно вкорінена – здатна не лише регулювати, а виховувати майбутнє, в якому технології служать людині, а не навпаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Йонас Г. *Принцип відповідальності: У пошуках етики для технологічної цивілізації* / пер. з нім. К.: Лібра, 2001. 400 с.

Філософський енциклопедичний словник. Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Київ: Абрис, 2002.

Floridi L. Information ethics: On the philosophical foundation of computer ethics. *Ethics and Information Technology*, 1999. 1(1), pp. 37-56. <https://doi.org/10.1023/A:1010018611096>

Floridi L. *The philosophy of information*. Oxford University Press, 2011. 405 p.

Floridi L. *The ethics of information*. Oxford University Press, 2013. 353 p.

Floridi L. *The fourth revolution: How the infosphere is reshaping human reality*. Oxford University Press, 2014. 280 p.

Floridi L., Cowls J., Beltrametti M., Chatila R., Chazerand P., Dignum V., Vayena, E. (2018). AI4People – An ethical framework for a good AI society: Opportunities, risks, principles,

and recommendations. *Minds and Machines*, 2018, №28, pp. 689-707. <https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5>

Hine E., Rezende I. N., Roberts H., Wong D., Taddeo M., Floridi L. Safety and privacy in immersive extended reality: An analysis and policy recommendations. *Digital Society*, 2024, №3(33). <https://doi.org/10.1007/s44206-024-00114-1>

Kelly J. W., Keshavarz B., Palmisano S. Cybersickness and gender: A meta-analytic review. *Virtual Reality*, 2023, №27, pp. 315-333. <https://doi.org/10.1007/s10055-022-00742-y>

Nissenbaum H. *Privacy in context: Technology, policy, and the integrity of social life*. Stanford University Press, 2010. 281 p.

Rössler B. *The value of privacy*. Polity Press, 2005. 272 p.

Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*, 2018, №359(6380), pp. 1146-1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>

Watson D., Mökander J., Floridi L. Competing narratives in AI ethics: A defense of sociotechnical pragmatism. *AI & Society*, 2024. <https://doi.org/10.1007/s00146-024-02128-2>

Zuboff S. *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. New York: PublicAffairs (The Hatchett Group), 2019. 704 p.

Кузнецов Вадим Сергійович

Магістр філософії, викладач циклової комісії
загальновійськових та загальноосвітніх дисциплін
Військовий коледж сержантського складу
Харківського національного університету повітряних сил
61023, м. Харків, вул. Динамівська, 4а, Україна
E-mail: kuzlia8@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5143-306X>

Кузнецова Катерина Юріївна

кандидат філософських наук, старша викладачка
кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна
E-mail: katernyna.kuznetsova@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4979-066X>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Стаття надійшла до редакції: 11.03.2025

Схвалено до друку: 26.04.2025

DIGITAL ETHICS OF RESPONSIBILITY IN THE WORKS OF L. FLORIDI

Kuznetsov Vadym S.

Master of Philosophy
Lecturer at the Cycle Commission on Combined Armed and general education disciplines
Military non-commissioned officers college Kharkiv national university of Air Force
4 a, Dynamivska st., Kharkiv, 61023, Ukraine
E-mail: kuzlia8@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5143-306X>

Kuznetsova Kateryna Yu.

PhD in philosophy, Senior Lecturer

Department of Theoretical and Practical Philosophy named
after Professor J.B. Schad
V.N. Karazin Kharkiv National University
4, Maidan Svobody, 61022, Kharkiv, Ukraine
E-mail: kateryna.kuznetsova@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4979-066X>

ABSTRACT

The article analyzes the transformation of the concept of responsibility in the digital age, particularly in the context of Luciano Floridi's information ethics. Responsibility is examined as a key ethical category undergoing a profound shift under the influence of digital technologies. The authors emphasize that, in the digital era, responsibility should be understood not only as an individual moral choice but also as a collective obligation. Special attention is paid to the changing nature of ethical action in virtualized interactions, where classical notions of free will and moral autonomy are being revised. A central focus of the article is the concept of the "infosphere" – a global informational environment encompassing both digital and biosocial systems. Within this environment, responsibility emerges as a distributed and structural ethical function, shaped by a network of interactions between users, algorithms, and institutions.

The article addresses key challenges related to the development of artificial intelligence, particularly the issue of the "responsibility gap" and the social risks associated with algorithmic decision-making. It explores the foundations of sociotechnical pragmatism as an alternative to both utopianism and skepticism in evaluating digital technologies. A critical review is conducted of the AI4People initiative, which seeks to formulate universal ethical principles for a digital society. The analysis highlights five core principles of digital ethics: beneficence, autonomy, justice, explicability, and non-maleficence.

The study also examines the ethical implications of immersive digital environments (XR), which introduce new sensory and embodied dimensions of interaction. The article demonstrates that an ethical approach to digital reality must be interdisciplinary, reflexive, and oriented toward institutional responsibility. In this context, responsibility is interpreted as a multidimensional obligation encompassing technological, social, and normative aspects of interaction in a digitized world.

Keywords: *digital ethics, infosphere, responsibility, artificial intelligence, sociotechnical pragmatism, privacy.*

REFERENCES

- Jonas, H. (2001). *Pryntsyp vidpovidal'nosti: U poshukakh etyky dlia tekhnolobichnoi tsyvilizatsii* [The principle of responsibility: In search of an ethics for the technological civilization]. Kyiv: Libra. (Original work published 1979). (In Ukrainian).
- Instytut filosofii im. H. S. Skovorody NAN Ukrainy. (2002). *Filosofs'kyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys. (In Ukrainian).
- Floridi, L. (1999). Information ethics: On the philosophical foundation of computer ethics. *Ethics and Information Technology*, 1(1), 37–56. <https://doi.org/10.1023/A:1010018611096>
- Floridi, L. (2011). *The philosophy of information*. Oxford University Press.
- Floridi, L. (2013). *The ethics of information*. Oxford University Press.
- Floridi, L. (2014). *The fourth revolution: How the infosphere is reshaping human reality*. Oxford University Press.
- Floridi, L., Cows, J., Beltrametti, M., Chatila, R., Chazerand, P., Dignum, V., & Vayena, E. (2018). AI4People – An ethical framework for a good AI society: Opportunities, risks, principles, and recommendations. *Minds and Machines*, 28, 689–707. <https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5>
- Hine, E., Rezende, I. N., Roberts, H., Wong, D., Taddeo, M., & Floridi, L. (2024). Safety and privacy in immersive extended reality: An analysis and policy recommendations. *Digital Society*, 3(33). <https://doi.org/10.1007/s44206-024-00114-1>
- Kelly, J. W., Keshavarz, B., & Palmisano, S. (2023). Cybersickness and gender: A meta-analytic review. *Virtual Reality*, 27, 315–333. <https://doi.org/10.1007/s10055-022-00742-y>
- Nissenbaum, H. (2010). *Privacy in context: Technology, policy, and the integrity of social life*. Stanford University Press.
- Rössler, B. (2005). *The value of privacy*. Polity Press.

- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>
- Watson, D., Mökander, J., & Floridi, L. (2024). Competing narratives in AI ethics: A defense of sociotechnical pragmatism. *AI & Society*. <https://doi.org/10.1007/s00146-024-02128-2>
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

Article arrived: 11.03.2025

Accepted: 26.04.2025

Як цитувати: Кузнецов, В., & Кузнецова, К. (2025). ЦИФРОВА ЕТИКА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАЦЯХ Л. ФЛОРІДІ. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, (72), 117-127. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-72-11>

In cites: Kuznetsov, V., & Kuznetsova, K. (2025). DIGITAL ETHICS OF RESPONSIBILITY IN THE WORKS OF L. FLORIDI. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*, (72), 117-127. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-72-11> [In Ukrainian]